85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ

Докторант Рая Драгоева[1]

Резюме: *Банките играят ключова роля в икономическото развитие на една страна. Въвеждането на нови регулаторни условия, увеличаващите се изисквания на клиентите към банковите продукти и нарастващата конкуренция подтикват тези институции да насочат усилията си към намиране на нови възможности, с които да се подобри ефективността от дейността им и да се гарантира високо качество на предоставяните продукти и услуги. Всички тези фактори обуславят необходимостта от консолидация в банковия сектор.*

Сливанията и придобиванията в банковия сектор са процеси, оказващи пряко влияние върху финансовата система и икономиката. Всяко сливане или придобиване води до разместване на слоевете и пазарните играчи. Банковият сектор в целия свят претърпява съществени промени, дължащи се основно на процесите на глобализация, предизвикателствата, които постави COVID-19 през 2020г. и консолидацията на финансовия сектор. Тези промени са основен двигател за развитието на банковите институции, но не биха били постижими без ефективност, оптимизация на ресурсите и икономии от мащаба. Според европейските регулатори увеличаването на мащаба е ключът към съживяването и устойчивостта на банковия сектор. Осъществените до момента сливания и поглъщания у нас показват, че е налице неформален картел между банките. Целта на изследването е да се извърши анализ на процесите на консолидация в банковия сектор у нас.

Ключови думи: *банков сектор, консолидация, сливане, поглъщане*
JEL: G2,G21

THE CONSOLIDATION OF THE BANKING SECTOR IN BULGARIA AS A FACTOR FOR SUSTAINABILITY

Raya Dragoeva, PhD Student

Abstract: *Banks play a key role in a country's economic development. The introduction of new regulatory conditions, the growing demands of customers for banking products and the growing competition encourage these institutions to focus their efforts on finding new opportunities to improve their efficiency and ensure high quality of products and services. All these factors determine the need for consolidation in the banking sector.*

Mergers and acquisitions in the banking sector are processes that have a direct impact on the financial system and the economy. Any merger or acquisition leads to a shift of layers and market players. The banking sector around the world is undergoing significant changes, mainly due to the processes of globalization, the challenges posed by COVID-19 in 2020. and the consolidation of the financial sector. These changes are a major driver for the development of banking institutions, but would not be achievable without efficiency, resource optimization and economies of scale. According to European regulators, scaling up is the key to revitalizing

[1] E-mail: raya_dragoeva@abv.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

and resolving the banking sector. The mergers and acquisitions carried out so far in our country show that there is an informal cartel between the banks. The purpose of the study is to analyze the processes of consolidation in the banking sector in our country.
Key words: *banking sector, consolidation, merger, acquisition*
JEL: G2, G21

Въведение

Същността на банковите институции ги предразполага към различни икономически предизвикателства и риск. За да се поддържа стабилна банкова система е необходимо предприемането и прилагането на различни оперативни и структурни реформи.

В съвременният стопански свят създаването и поддържането на устойчива и ефективна банкова система е една от приоритетните цели на държавите. От голямо значение е и поддържането на банковия бизнес, особено когато държавата влиза в икономически отношения и обединения с други държави, понеже възникналите проблеми в една от държавите може да се отразят и върху останалите. След периодът на присъединяване на България към Европейския съюз и възникналата световна финансова криза (2007-2008г.), българския банков сектор става по-динамичен и това довежда до консолидация на кредитните институции. По тази причина броят на оперирващите в България банки намалява – в края на 2007г. са били двадесет и девет, а в средата на 2021г. са двадесет и пет. Очерталата се финансово-икономическа криза през 2020г., породена от пандемията COVID-19, също ще окаже влияние върху сливанията и поглъщанията в банковия сектор, като промени характера, целите и участници им.

1. Същност и особености на сливанията и поглъщанията

Промените в ролята на държавата в икономиката, изострянето на конкуренцията, провеждането на агресивна политика от страна на различните участници на пазара, подтикват кредитните институции да изберат ефективни методи и инструменти за развитие. Сред най-подходящите са именно процесите по консолидация (сливане и поглъщане, от англ. Mergers and Acquisitions, M&A). Сливанията и поглъщанията имат широко приложение в световната банкова практика. Редица от големите банкови институции, на национално и международно ниво, са се появили в резултат на предприети процеси по сливане и поглъщане с други конкурентни институции.

Консолидацията в банковия сектор представлява обединение на две или повече институции, което се прави с цел институциите да повишат показателите си. Думата сливане произлиза от merger, което от английски означава сливане, обединение. Сливането като процес е свързано с обединяването на две институции (Гохан, 2010), като целта е да се създаде нова идентичност и да се разшири пазарният им дял. Терминът поглъщане, също е от английски език – придобиване, изкупуване. Поглъщането може да се

разгледа като процес, при който е на лице покупка на определена кредитна институция. Според Данилина (Данилина, 2015), поглъщането е сливане на две институции, при което едната от институциите придобива контролен пакет или капитал от другата.

В днешният глобализиращ се свят и икономика, процесите по сливания и поглъщания са основен и предпочитан инструмент, който бизнеса използва в отговор на различни форсмажорни обстоятелства (Япраков, 2021). Те се превръщат и в ускорител на стратегическия растеж на много големи банки и други бизнес организации. Освен възможностите, които предоставят консолидационните процеси, те изправят банките пред различни предизвикателства, представени на фигура 1.

Фигура. 1. Възможности и предизвикателства пред банковата консолидация

Източник: Собствени изследвания

Една от основните възможности и причина за консолидацията в банковия сектор е синергичния ефект. Той се проявява основно в това, че показателите за ефективност на консолидирана банкова институция, количествено и качествено надвишават общия резултат от отделно работещите институции (Мурзаибраим уулу, Молдакунов, Асанова, Тлеубердиева, & Кодашева, 2020).

Рискът от неизпълнение на сделката по сливане или поглъщане е едно от предизвикателствата, пред които се изправя банката. Неизпълнението на сделката води до негативно въздействие от страна на клиентите. Още едно предизвикателство пред консолидацията на банките е неодобрението от клиентите. Необходимо е дори и след приключване на сделката банките да обмислят въздействието върху клиентите. (Deely, 2016).

Проектите за устойчива консолидация имат възможност да създадат икономии от мащаба в целия банков сектор. По този начин кредитните институции биха могли да станат по-рентабилни и по-способни, и с възможност да правят инвестиции в по-мащабна дигитализация. Това от своя страна ще предизвика трансформацията на бизнес моделите им и едновременно с това и шанс за диверсификация на продуктите и услугите, което води след себе си увеличаване на техните източници на приходи. Технологичният напредък, който ни наложи пандемията от COVID-19, показа развитието и нивото по отношение на разчитането на нови технологии за предоставяне на банкови услуги.

2. Анализ на банковите консолидации в България за периода 2007-2021 г.

Успешното приключване на сделките по консолидация са основа и важен фактор за по-нататъшното, развитие, модернизиране и растеж на банките. Консолидационните процеси променят облика на кредитните институции основно чрез възможността за придобиване на нови пазарни дялове, привличането на нови клиенти, както и укрепване на позициите в различни сегменти на пазара.

В периода след кризата през 2008 г., в процесите по сливане и поглъщане са участвали много на брой международни и национални банки. Това им дава възможност да извлекат полза от възможността за икономически растеж, какъвто не биха постигнали, ако работят като отделни банкови институции. Изграждането на банкови съюзи води до редуциране в броя на участниците на финансовите пазари, вследствие на което се намалява конкуренцията в банковия сектор.

Още през 2006 г. е започнала процедура по едно от най-значимите сливания на кредитни институции на банковия сектор в България. Това е сливането на дъщерните банки на УниКредит Булбанк– Булбанк, Хеброс Банк и Ейч Ви Би Банк Биохим, което приключва през юли 2007 г. и създава най-голямата банка в България. С осъществяването на тази сделка, новата банка става част от най-мащабната банкова мрежа в Централна и Източна Европа - УниКредит Груп, обслужваща милиони клиенти и притежаваща голяма клонова мрежа. Процесът по консолидация на трите банки допринесе затова УниКредит Булбанк да е първата кредитна институция по размер на активите си, като тази позиция се запазва през периода 2007–2021 г.

През 2007 г. е осъществена още една сделка по консолидация, която води до преразпределение на банковите институции у нас. Това е сливането на Пощенска банка и ДЗИ Банк, което формира една от водещите банки в България. Новата кредитна институция е с юридическото име „Юробанк И Еф Джи България" АД, но използва търговската марка „Пощенска банка". Към 31 декември 2007 г. Пощенска банка се нарежда на пето място по размер на активите сред банките от първа група.

През последното тримесечие на 2013 г. „Първа инвестиционна банка" АД завършва процеса по придобиването на 100% от капитала на „Юнионбанк" ЕАД от унгарската МКБ Банк. Сделката води до повишаване на ефективността на банката и до увеличаване на активите ѝ. Според разпределението на банките в края на 2013 г. Първа инвестиционна банка е сред банките от първа група и заема трето място.

В началото на 2016 г. успешно приключва сделката по придобиване на дейността на Алфа Банк България от „Юробанк България" АД, дъщерно дружество на Юробанк в България. Двете банки интегрират дългогодишния си опит на българския пазар, като предлагат на своята клиентска база висококачествено обслужване и модерни банкови продукти. Това е още една сделка, чрез която Пощенска банка затвърждава позицията си на българския банков пазар.

През 2018 г. лихтенщайнският фонд Новито Опортюнитис получава разрешение от Българската народна банка за придобиването на 67.7% от дела на Общинска банка. В края на 2018г. Общинска банка е на девето място по размер на активите сред банковите институции от втора група. След тази сделка единствената държавна банка в страната е само Българска банка за развитие (Банкеръ, 2020).

През 2018 г. е осъществена още една сделка – обединяването на „Сибанк" ЕАД и „Обединена българска банка" АД. Чрез тази консолидация се цели окрупняване на бизнеса на белгийската КВС Груп на територията на нашата страната. КВС Груп е банково-застрахователна група с основни пазари: Белгия, Чехия, Словакия, Унгария, България и Ирландия. През 2017г. Обединена българска банка е на пето място по размер на активите (банките от първа група), в резултат на консолидацията в края на 2018г. се нарежда на трето място.

Продължилите четиригодишни опити за преобразуване на една от малките кредитни институции у нас - Търговска банка „Виктория" ЕАД (Банкеръ, 2018), приключват през ноември 2018 г., когато „Инвестбанк" АД я купува от обявената в несъстоятелност Корпоративна търговска банка. В края на годината „Инвестбанк" АД е на осмо място сред банките от втора група по размер активи.

През 2019 г. продължава утвърждаването на Пощенска банка на банковия пазар у нас, посредством придобиването на банка Пиреос. В следствие на тази сделка, Пиреос Банк продава 99.8% от дела си на Пощенска банка, която

освен това придобива и пазарен дял от над 10% по размер на активи, кредити и депозити и затвърждава позицията си на една от големите банки на пазара.

Преразпределение на банките в България се извършва и през 2020 г. (една от последните сделки по консолидация) с оттеглянето на „Сосиете Женерал Експресбанк“ АД. Още в началото на 2019 г. банка ДСК финализира сделката по придобиването на Експресбанк и нейните дъщерни дружества в България, а фактическото сливане на кредитните институции е осъществено през май 2020 г. Благодарение на тази сделка банка ДСК заема челна позиция по размер активи през месеците май, юни и юли 2020 г. През 2021 г. ДСК е на второ място по размер на активите сред банките от първа група.

Всяка една сделка по консолидиране в банковия сектор води до концентрация на активите и до намаляване на конкуренцията в банковата система. Ако нивата на концентрация са много високи това предполага нарастване на монополизма. За изчисляване степента на концентрацията в банковия сектор се използват различни измерители, един от тях е т.нар. коефициент на концентрация. Той е по-опростен метод за измерване степента на пазарна концентрация, а основния му недостатък се изразява в това, че не отчита влиянието на всички участници на банковия пазар. Изчислява се като сумата от пазарните дялове на първите по големина три или четири банки (Вътев, 2017):

$$CR = \sum_{i=1}^{m} S_i \qquad (1)$$

CR е коефициентът на концентрация;

S_i – пазарният дял на банка i;

m – броят на първите 3 или 4 банки с най-големи пазарни дялове.

В таблици 1 и 2 е представена пазарната концентрация на банковия сектор у нас за периода 2007-2021 г.

Таблица 1. Концентрация на българския банков сектор за периода 2007-2014 г.

Година	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Пазарна концентрация (%)	57,12	57,14	57,96	54,50	57,72	49,52	49,57	54,26

Източник: БНБ и собствени изчисления

Таблица 2. Концентрация на българския банков сектор за периода 2015-2021 г.

Година	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021***
Пазарна концентрация (%)	57,30	57,30	55,88	59,36	62,08	66,62	66,58
* данните са към юни 2021 г.							

Източник: БНБ и собствени изчисления

Анализът е направен на база сумата от пазарните дялове на петте най-големи банки (това са банките от първа група, според разпределението на БНБ) в България. Наблюдава се увеличаване на концентрацията в банковия сектор, особено в годините когато има осъществена консолидация, в която участва някоя от кредитните институции от първа група. Към юни 2021 г. коефициентът на концентрация е 66,6% %, което означава, че пет банки в страната (УниКредит Булбанк, ДСК, ОББ, Пощенска банка и ПИБ) от общо 25 имат пазарен дял от близо 67%. През последните пет години три от тях са участвали в процес по сливане. Данните от изследвания период показват, че българският банков пазар е умерено концентриран, но с тенденция към увеличаване на тази концентрация. Само към юни 2021 г. процентът на концентрация е 66%, което е равно на нивото на концентрация за цялата 2020 г. До краят на 2021 г. можем да очакваме увеличаване нивото на концентрация.

Изводите, които могат да бъдат направени от анализа са следните:

- наблюдава се увеличаване на процесите по консолидация, като за последните пет години са осъществени четири сделки;
- коефициентът на концентрация е в посока увеличение, като за периода 2007-2021г. показва наличие на умерено концентриран банков пазар.

Заключение

Банковият сектор играе ключова роля в икономиката на една държава. Той е основният посредник между икономическите агенти, който обслужва техните финансови нужди. Запазването на неговата устойчивост наложи през последните години да се предприемат необходимите мерки, които се изразяват в процесите по консолидация.

Консолидацията дава възможност за инвестиции, за диверсификация и отключва икономии от мащаба. С нейна помощ банковите институции трябва да са готови да се изправят пред различни предизвикателства – например тези, породени от пандемията или такива, които са по-дългосрочни – ефектите от цифровизацията, която необратимо променя предпочитанията на клиентите, а заедно с това и банковия облик. В последните години се наблюдава увеличаване на процесите по консолидация и концентрация на банковия сектор. Предвижда се те да се отразят положително върху банковата устойчивост, но също и да я поставят в по-силна зависимост от състоянието на банковите институции с по-голям пазарен дял.

Използвани източници

Банкеръ. (23 ноември 2018 г.). ТБ Виктория се вля в Инвестбанк. Изтеглено на 26 August 2021 г. от https://www.banker.bg/finansov-dnevnik/read/tb-viktoriia-se-vlia-v-investbank

Банкеръ. (2020). Банковите баланси продължават да растат. Изтеглено на 25 август 2021 г. от https://www.banker.bg/finansov-dnevnik/read/bankovite-balansi-produljavat-da-rastat

Вътев, Ж. (2017). Анализ на банковата дейност. Свищов: АИ Ценов.

Гохан, П. (2010). Слияния, поглощения и реструктуризация компаний. Альпина Диджитал.

Данилина, С. (2015). Теоретические особенности слияний и поглощений как формы консолидации банковского капитала. Изтеглено на 6 август 2021 г. от http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5893

Мурзаибраим уулу , Р., Молдакунов, У., Асанова, Н., Тлеубердиева, С., & Кодашева, Г. (2020). Консолидация в банковском секторе: плюсы и минусы. Изтеглено на 16 август 2021 г. от https://cyberleninka.ru/article/n/konsolidatsiya-v-bankovskom-sektore-plyusy-i-minusy/viewer

Япраков, О. (2021). Преструктуриране и консолидация на банките в България - системен анализ и оценка. Народностопански архив, (2), 73-82.

Deely, M. (2016). The benefits (and dangers) of bank mergers and acquisitions. Изтеглено на 16 август 2021 г. от https://www.bigskyassociates.com/blog/the-benefits-and-dangers-of-bank-mergers-and-acquisitions